
Bir Tarih Kaynağı Olarak Kur'an'da Katl Kavramı ve Tarihî Çerçevesi*

The Term of Katl in The Quran as a Source of History and Its Historical Framework

MEHMET ÇAKIRTAŞ**

Öz: Nefis sahibi varlıkların canına kastedip öldürmek, “katl” kavramıyla ifade edilmiştir. İnsanlar arası ilişkilerde tarihin başlangıcından itibaren katl, bir mesele olarak varlığını korumuştur. Tespit edebildiğimiz kadarıyla katl kavramına dair çalışmalar ansiklopedik mahiyetin ötesine geçmemiştir. Bir adım ötesinde savaşın yer aldığı katl kavramının bütün boyutlarıyla İslam Tarihi'nin en temel kaynaklarından olan Kur'an açısından ortaya konması, özellikle Siyer kaynaklarındaki izdüşümlerinin tespiti bu kadim meselenin çerçevesinin anlaşılmasına değerli bir katkı sağlayacaktır. Makalede bir Tarih ve Siyer kaynağı olarak Kur'an'dan hareketle katl ile ilgili ayetlerin tarihî referanslarıyla tespit edilip Siyer ile ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma neticesinde, Kur'an'da katl kavramının savaş da dahil olmak üzere yedi başlıklı bir kategorizasyona tabi tutulabileceği ve bunların önemli bir kısmının Siyer kaynaklarında referans olarak kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, İslam Tarihi, Siyer, Katl.

* Bu makale, ULUM Dergisinin 3/1 (Ađustos 2020) sayısında "The Term Katl in the Qur'ân as a Source of History and Its Historical Framework" adıyla yayınlanan makalenin çevirisidir. (Mütercim, Mehmet Çakırtaş)

** Dr. Mehmet Çakırtaş, RTÜK, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Daire Başkanı
m_cakirtas@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-2221-1509>

Abstract: Intentional killing of people is expressed with the concept of "qatl (killing)". This expression is also used in Turkish. Since the beginning of history, the killing has remained an issue in human relations. As far as we can determine, the studies on the concept of killing did not go beyond the encyclopedic nature. The demonstration of the concept of killing where the war takes place one step further, in terms of the Qur'an, which is one of the most basic sources of Islamic History, especially the determination of the projections in the sources of Sirah will make a valuable contribution to the understanding of the framework of this big issue. In the study, starting from the Qur'an as a source of History and Sirah, the historical references of the verses related to the killing were identified with their reference to Sirah. As a result of the research, it was observed that the concept of killing in the Qur'an could be subjected to a seven-headed categorization, including war, and a significant portion of them were used as reference in Sirah sources.

Keywords: The Qur'an, The History of Islam, Sirah, Katl (killing).

Giriş

Katl, bir canlının hayatına son vermek anlamına gelir. Kelimenin diğer bir anlamı ise lanet okumaktır.¹ Yine uzaklaştırma anlamından da bahsedilmektedir.² Takriben Kur'an'da müştaklarıyla birlikte 174 defa geçmiştir. Kur'an'da katl kavramı iki anlamda kullanılmıştır: İlki öldürmek diğeri ise lanet okumak. Üçüncü bir kullanımdan da bahsetmek mümkün olmakla birlikte üzerinde tartışmaların olduğu bir kullanımdır ki o da nefislerin öldürülmesi bağlamında kullanılmıştır.³ Bu hususlar ilgili bölümlerde müzakere edilecektir.

Tarihin her döneminin önemli meselelerinden biri ve farklı boyutlara sahip olan katl kavramı ve ilgili olduğu konular, kavram merkezli olarak ansiklopedik boyutların ötesinde çalışılmamıştır.⁴ Esasen bir kitap hacminde çalışmayı hak eden bu kavramın başlangıç olması ümi-diyle ele alınması ilgili boyutlarının fark edilmesi adına bir boşluğu dolduracaktır. Araştırmada tarih ve siyere kaynaklık eden Kur'an'dan hareket edilmiştir. Ayetlerin ilişkili olduğu tarihsel arka plan gerek siyer kaynaklarından gerekse Tarih kaynaklarından teyit edilmeye çalışılmıştır. Neticede kavramın yedi başlıkta incelenebilecek tezahürlerinin varlığı tespit edilmiştir. Bunlar arasında, nefsin öldürülmesi şeklinde tercüme edebileceğimiz katl olgusunun mahiyetinin çok da belirgin olmadığı konuyla ilgili farklı yorumların ortaya çıktığı görülmüştür.

A. Bireysel Katl

İnsanlar arası ilişkilerde kimi zaman kasıtlı kimi zamanda istenmeyen şartlarda katl vakaları olabilmektedir. Öncelikle müminler arasında böylesine hadiselerin olması, kesinlikle kabul edilemez görülmüştür (Nisâ 92-93). Ancak vukuu durumunda, telafi edici yollar gösterilmiştir. Nisa Suresi'nin 92 ve 93. Ayetinde ifade edilen hususta, kazara bir müminin öldürülmesi, düşman içinde yer alan müminin hataen öldürül-

¹ Ebu Abdurrahman Halil b. Ahmed b. Amr El-Ferâhîdi, *Kitabu'l-Ayn*, (Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, 1988), 5:127.

² Ebü'l-Fazl Cemâleddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali El-Ensârî İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab* (Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2009), 11: 547.

³ Cafer Acar, *Hz. Peygamber'in Savaş Stratejisi* (Bursa: Emin Yayınları, 2018), 68.

⁴ Ali Bardakoğlu, "Katl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25: 45-48.

mesi ve anlaşmalı olunan birinin öldürülmesi ayrı ayrı zikredilip hükme işaret edilmiştir.

Nisa Suresi 92-93. ayetlerin iniş sebebine dair Taberî iki temel rivayet vermiştir. Bunlardan birincisine göre, Ayyaş b. Ebû Rebia'nın çok önceden kendisine eziyet eden Haris b. Yezid'i öldürmesi bağlamında nazil olmasıdır. Ayyaş onu öldürdüğünde Haris Müslüman olmuştu. İkincisi ise Ebû'd-Derdâ'nın benzer bir durumu yaşaması bağlamında bu ayetin indiği nakledilmiştir. Ancak literatürde birinci haber daha yaygın olarak kullanılmıştır. Siyer rivayetlerinde ise bu hadiseye geç dönem kaynaklarında sadece bir yerde rastlamak mümkündür.⁵ Nisa 93. Ayet ise Müslüman olduktan sonra Medine'ye gelip yanlışlıkla öldürülen kardeşinin diyetini Hz. Peygamber'den almıştı. Ancak daha sonra kardeşinin katilini kin ile öldürüp irtidat ederek Mekke'ye kaçan Mikyas b. Subabe ile ilişkilendirilmiştir.⁶

Kur'an'da insanlar arası ilişkilerde meşru gerekçe olmaksızın katil, ilahi öfkeye sebebiyet vermektedir. Önceki toplumlardan İsrailoğulları referansı ile bir kişinin ölümü tüm insanlığın öldürülmesiyle eş bir cürüm olarak görülmüştür.⁷ Ayetin Hz. Peygamber'e yönelik öldürmek için tuzak kurup girişimlerde bulunan Yahudilere hitaben nazil olduğu kaydedilmiştir.⁸ Ancak siyer kaynaklarında buna dair bir atıf tespit edilememiştir.

Meşru sebepler olmadıkça cana kıymak bir haksızlık olarak haram kılınmıştır.⁹ Aynı zamanda bu davranış öldürülen kişinin ailesine yaşadıkları bu mahrumiyetten dolayı bir yetki vermekte ve bu aynı zamanda katilin cezasının mahiyetini belirlemektedir.¹⁰ Ceza sadece katil ile sınırlı kalmalıdır. Cahiliye toplumunun, mevziini aşan cezalandırma yöntem

⁵ Ebû'l-Ferec Nüreddin Ali b. İbrâhim b. Ahmed El-Halebi, *İnsânü'l- 'uyün fi sîretü'l-emîni'l-me 'mûn* (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2008), 2: 29.

⁶ Kâdî Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen ed-Diyârbekrî, *Târîhu'l-ğamîs fi ahvâli enfesi nefîs*, 2, (Beyrut: Daru's-Sadîr, t.y.).

⁷ Ayetin kastedilen tam manası için bk. Mâide 5/32.

⁸ *Kur'an Yolu Meali*, haz. Hayreddin Karaman v. dğr., (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014).

⁹ Referans ayetler için bk. En'am 7/151; İsrâ 17/33; Furkân 25/68.

¹⁰ Ayetin tam manası için bk. İsrâ 17/33.

ve talepleri bu yönüyle reddedilmektedir.¹¹ Ancak Siyer kaynaklarında bu bağlantıya dair bir bilgi tespit edilememiştir.

Kur'an, Müslümanların hayatlarına bir rehberlik yaparken İslam öncesi döneme ait tarihi referanslara da başvurmaktadır. Dolayısıyla bir tarih kaynağı olarak hem nazil olduğu dönemden hem de evvelki dönemlerden örnekleri önümüze koymaktadır. Bu bağlamda Hz. Adem'in iki çocuğunun birbirleriyle olan diyalogu ve birin diğerini haksız bir şekilde öldürmesine işaret edilmektedir. Bu kabil davranışların insanları hüsrana götüreceği ve bir sonuca ulaştırmayacağı açıklanarak¹² Müslümanlara bir mesaj verilmektedir. Özellikle genel tarih kitaplarında bu bilgilere rastlamak mümkündür.¹³ İbn Kesir, Habil ve Kabil kıssası olarak bir başlık açmış ve mütalaaalara yer vermiştir.¹⁴

Bir başka örnek ise Hz. Musa ile ilgili bağlamda geçmiştir. Öncelikle haksız yere cana kıymanın Hızır kıssası olarak maruf olan hadise sadedinde kabul edilemezliği¹⁵ ardından Hz. Musa'nın kasıtlı olmaksızın sebep olduğu bir öldürmeden bahsedilmektedir. Hz. Musa, bu hadiseden dolayı büyük bir kaygı ve korku yaşamıştır. Bundan dolayı Allah onu ağır imtihanlardan geçirmiştir.¹⁶ Buradan da tüm Müslümanlara haksız yere katl meselesinin insana dönük sonuçlarına özellikle de manevi sonuçlarına işaret edilmiştir. Ayetle bağlantılı olarak tarih kitaplarında bu hadiseye, İbnü'l-Cevzi,¹⁷ İbnü'l-Esir¹⁸ ve İbn Kesir¹⁹ işaret etmiştir. Konu Hızır Kıssası veya Musa Kıssası olarak başlıklandırılmıştır.

Yahudilerin, zenginliği sebebiyle mirasına konmak üzere yeğeni tarafından öldürülen bir kişinin katilini bulmak noktasında düştükleri çıkmazın hikâye edildiği bir vaka da vardır.²⁰ Ancak bu, siyer kitaplarına

¹¹ Râzî, XX, 203; Şevkânî, III, 255)

¹² Ayetin kastedilen tam manası için bk. Mâide 5/27-32.

¹³ Ebü'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir Ed-Dımaşki, *Sahihi Kısası'l-Enbiya* (Kuveyt: Garas li'n-Neşr, 2009), 55; Ebü'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir Ed-Dımaşki, *el-Bidaye ve'n-Nihaye* (Dımaşk/Beyrut: Daru İbn Kesir, t.y.), 1: 103.

¹⁴ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 1: 103.

¹⁵ Ayetin kastedilen tam manası için bk. Kehf 18/74.

¹⁶ Detaylı bilgi için şu ayetlere bkz. Tâhâ 20/39; Kasas 28/15-19, 33.

¹⁷ Ebü'l-Ferec Cemâleddin Abdurrahman b. Ali İbnü'l-Cevzi, *el-Muntazam* (Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2006), 1:360.

¹⁸ Ebü'l-Hasen İzzüddin Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kamil fi't-Tarih* (Beyrut: Daru'l-Kitabi'l-Arabi), 1:143.

¹⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 1: 343-347.

²⁰ Bakara 1/72'de geçen ayetin tefsiri için bk. *Kur'an Yolu Meali*.

yansımamıştır. Ebü'l-Hasen İzzüddin Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-CezerîSon olarak da Hz. Musa'nın İsrailoğullarından bir Kıpti'yi öldürmesi hadisesi zikredilmiştir ki ilerleyen vakitlerde risalet vazifesini yaparken bu durumun bir korku sebebi olarak ortaya çıktığına işaret edilmiştir. Ayrıca bu bir günah olarak da kaydedilmiştir.²¹ Taberî,²² İbn Kesîr²³ ve İbn Asakir²⁴ kitaplarında bu konuya işaret etmişlerdir. Böylece bireysel katl bağlamında, dört tarihi hadisenin bir tarih kaynağı olarak Kur'an'da anlatıldığı bunların sadece bir kısmının siyer ve tarih kaynaklarına yansıdığı görülmektedir:

- Müslümanların birbirlerine yönelik hataen öldürmeleri
- Hz. Adem'in çocuklarından birinin diğerini haksız bir şekilde katl etmesi
- Yahudiler arasında bir zenginın yeğeni tarafından miras kaygısıyla öldürülmesi
- Hz. Musa'nın bir insanla kavga etmesi ve katline sebep olması.

B. Evlatların Katli

İnsanın kendi evladını öldürmesi tahayyülü bile zor bir mesele iken örneklerine rastlanması mümkündür. Bu sürecin gerçekleşmesine zemin hazırlayan sosyolojik ve psikolojik arka plan önemlidir. Risalet Döneminin olduğu kadar öncesi için de önemli bir kaynak olan Kur'an'da, ağır bir dil ile eleştirilen konulardan biri, öz evlatların muhtelif nedenlerle özellikle rızık endişesiyle öldürülmesidir.²⁵ Gerçekten de ebeveynin evladını öldürmesinden bahsetmek hiçbir yönüyle izah edilebilmesi mümkün olmayan mahiyettedir. Bununla birlikte tarihte, sıhhi nedenlerle çocukların öldürülmesi meselesine de rastlamak mümkündür.²⁶ Genel olarak çocukların öldürülme sebebi, Kur'an'a yansıdığı kadarıyla kıtlık olmakla birlikte üç türlü gerekçe tespit edilebilir:

²¹ Referans alınan ayetler için bk. Şuara 14; Kasas 28/ 9, 33.

²² Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülük* (Darü'l-Maarif: Kahire, t.y.), 1:406.

²³ İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 1: 288.

²⁴ Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfîi, *Târîhu Medîneti Dımaşk* (Beyrut: Darü'l-Fıkr, 1995), 61:56.

²⁵ Adnan Demircan, "Cahiliye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Adeti", *İSTEM 2/3* (2004): 9-42.

²⁶ Demircan, "Cahiliye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Adeti", 11.

- Kutsallaştırılmış nedenler (kurban gibi)
- İstenmeyen gebelik sonrası doğan çocuklar
- Kıtık.

Çoğunlukla kız çocukları için söz konusu olmakla birlikte, erkek çocuklarının da öldürüldüğüne dair değerlendirmeler mevcuttur.²⁷ Kur'an'da bu husus altı ayette özel olarak zikredilmiştir. Bu ayetlerden sadece birinde kız çocuğunun öldürülmesi müennes formda nazil olmuş²⁸ diğerleri ise hem kız hem de erkek çocuklarını kapsayacak şekilde genel olarak evlatlar hitabıyla kaydedilmiştir.²⁹ Ayetlerin Mekki ve Medeni olmaları da düşünülürse evlatların öldürülmesi meselesinin canlı bir sorun olarak o dönemde varlığını koruduğu ifade edilebilir. Kız çocukları söz konusu edildiğinde ise durum daha da dramatik hale gelmektedir. Cahiliye dönemi ve etkisindeki toplumlarda kız çocuğu sahibi olmak, bir külfet ve yük olarak görülmüştür. Kıtık gibi sebepler de bunda etkili olmuştur ki Allah rızıkla ilgili müminleri temin etmiştir.³⁰ Kur'an onların bu durumlarını eleştirmiştir.³¹

En'am Suresinde üç ayetten ilki olan 137. Ayette güncel bir duruma dair tespitten bahsedilmekte ve müşriklerin bu yaptıkları işten bir rahatsızlık duymadıklarına işaret edilmektedir.³² 140. Ayette bu davranışın bilgisizlik ve sefahetle ilişkisi kaynaklık bakımından kurulmuş ve bunun bir kayıp olduğu vurgulanmıştır. 151. Ayet ise Allah'ın koyduğu kurallar bağlamında rızık kaygısı ile evlatların katledilmemesi emredilmiştir. İsrâ 31 ve Mümtehine 12. Ayet de aynı mahiyettedir. 140. Ayetle ilgili İkrime'den gelen rivayete göre ayetin Rebia ve Mudar kabilelerinden evlatlarını gömerek öldürmeyi eşlerine şart koşanlar hakkında nazil olduğu ifade edilmiştir. Bu rivayete göre koca, eşinden kızlarından birini

²⁷ Demircan, "Cahiliye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Adeti", 12.

²⁸ Demircan, "Cahiliye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Adeti", 12.

²⁹ Bu hususa değinen ayetler şu şekildedir: En'am 7/137-140-151; İsrâ 17/31; Mümtehine, 6/12; Tekvir 81/8-9.

³⁰ Ayetlerin tam ifadesi için bk. En'am 7/151; İsrâ 17/31.

³¹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Nahl 26/58-59; Zuhuruf 43/17.

³² "Bunun gibi, ortakları, müşriklerden çoğuna çocuklarını öldürmeyi iyi bir şey gibi gösterdi ki, hem kendilerini mahvetsinler hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Allah dileyseydi bunu yapamazlardı. Öyleyse onları uydurduklarıyla baş başa bırak!" En'am 7/137.

öldürmesini aksi halde boş olacağını ifade ediyordu.³³ Araplarda bu durum cahiliye döneminde bir mesele olarak varlığını koruyordu. Bunu özellikle kız çocuklarının esir alınma ihtimali ve maddi imkânsızlık nedeniyle yapıyorlardı. Lakin köpek gibi bazı özel hayvanlar beslemek-ten geri durmuyorlardı.³⁴ Bu durumdan Zeyd b. Amr b. Nüfeyl gibi kimi seçkin insanlar rahatsız olduğu ve ailelerin böyle çocuklarını kurtarmak için bakımlarını üstlendiği rivayet edilmiştir.³⁵ Sa'sa b. Naciye isimli sahabinin de cahiliye döneminde 400 civarında kız çocuğunun öldürülmesine mani olduğu kaydedilmiştir.³⁶ Bununla ilgili bir örnek de yine ondan rivayetle verilmiştir.³⁷ Bu örnekten sonra kız çocuklarının öldürülmesinin yasaklandığı da yine Sa'sa tarafından ifade edilmiştir.³⁸ 151. Ayet'te ise Allah'ın koyduğu sınırların belirtilmesi bağlamında evlatların ekonomik kaygılarla, açlık endişesi ile hayatlarına son verilmemesi emri yer almıştır.

Mümtehone Suresi 12. Ayette geçen biat şartları bağlamındaki evlatların öldürülmemesinin zikredilmesi ise Hudeybiye sonrası süreçler ile ilgilidir. Hz. Aişe'den gelen rivayet bunu ifade eder.³⁹

Cahiliye Araplarındaki bu adet nedeniyle Hz. Peygamber, İslam davetinin her aşamasında bu hususa özel bir hassasiyet göstermiş ve kadınların çocuklarını herhangi bir nedenle öldürmemelerini biat şartlarının içine dâhil etmiştir. Birinci Akabe Biatinde görüldüğü gibi Hudeybiye sonrası hicret etmek isteyen mümin kadınlardan bu hususun da dâhil olduğu bir anlaşma ile biat alınması bizzat Allah tarafından emredilmiştir.⁴⁰ Konu geç dönem de olsa siyer ve tarih kaynaklarına bazı örneklerle yansımıştır.⁴¹ Temimli Kays'ın "kız çocuğu olursa onu öldüreceğine

³³ Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerir b. Yezid el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Tefsirü't-Taberî* (Dımaşk: Darü'l-Kalem), 8: 68.

³⁴ Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, 8:68.

³⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 8:2.

³⁶ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 8:3386, 4274.

³⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 8:3386.

³⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 8:3387.

³⁹ Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve*, 4: 171; Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ahmed el-Has'amî es-Süheyli el-Mâlekî, *er-Ravzü'l-ünüf* (Kahire: Darü'l-Hadis, 2008), 4:70.

⁴⁰ Mümtehone, 12.

⁴¹ İbn Sa'd, *Tabakat*, 8:8, 189; Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve*, 4:170-171; Ebü Muhammed (Ebü'l-Abbâs) Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdilkâdir b. Muhammed el-Makrizî, *İmtâ'u'l-esmâ* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 5: 282; Diyârbekrî, *Târîhu'l-Şamîs fî ahvâli enfesi nefis*, 2: 89.

dair yemin etmesiyle” ilk defa kayıtlara girdiği düşünülen⁴² uygulama, Rebia kabilesi hakkında da zikredilmiştir.⁴³ Mudar ve Huzaa kabileleri için de benzer uygulamalardan bahsedilir.⁴⁴ Hatta Kays'ın Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'e gelerek kendisinin sekiz kızını bu şekilde öldürdüğünü ve ne yapması gerektiğini sorduğu ifade edilmiştir.⁴⁵ Bir başka hadisenin Hz. Peygamber'e anlatılması üzerine onun sakalı ıslanincaya kadar ağladığından bahsedilmiştir.⁴⁶ Benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür.⁴⁷

Cahiliye ve etkisi devam eden toplumlarda, kız çocuklarını öldürmek müşriklerin hoşuna giden bir davranış olarak görülmüştür.⁴⁸ Yapılanların sefihçe bir davranış olduğu⁴⁹ ve bunun hesabının sorulacağı ifade edilmiştir.⁵⁰

Evlatların katli ile ilgili ayetlerin siyere yansması Mudar ve Rebia kabilelerinin bazı uygulamalarıyla ilgili notlarla sınırlı kalmıştır. Ancak Müslüman toplumun bu konuda göstermesi gereken hassasiyet, Birinci Akabe Biati ve Hudeybiye sonrası Mekke'den Medine'ye hicret edecek kadınlardan alınan biatlarla ana prensip olarak ortaya konulmuştur.

C. Ceza Olarak Katl

Katl kavramının tarihe kaynaklık etmesi bakımından Kur'an'daki bağlamlarından biri de katlin bir suç olarak ortaya çıktığında karşılaşılabilecek ceza ile ilgilidir. Bu bağlamda iki ayet tespit edilmiştir. Birincisi eşkıyalık yapan insanların ceza olarak katli⁵¹ diğeri ise tamamlayıcı mahiyette, haksız yere cana kıyanların kısasen katlidir.⁵²

Maide Suresi 33. Ayet, siyer ve tarih kaynaklarında yaşanan bir hadiseye referans verilmemiştir. Bununla birlikte tefsir kaynaklarında tarihi bazı hadiselerle atıflar tespit etmek mümkündür. Ayetin müşrikler

⁴² Demircan, “Cahiliye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Adeti”, 11.

⁴³ Cevad Ali, V, 90.

⁴⁴ Kurtubi, 10:117.

⁴⁵ Ebü'l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalâni, *el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe* (Beyrut: Darü'l-Ma'rife), 5:485.

⁴⁶ Darimi, Mukaddime 1.

⁴⁷ Geniş bilgi için bk. Adnan Demircan, “Cahiliye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Adeti”, 11.

⁴⁸ Ayetlerin tam ifadesi için bk. En'âm 7/137.

⁴⁹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. En'âm 7/140.

⁵⁰ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Tekvir 81/9.

⁵¹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Mâide 5/33.

⁵² Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 2:178

hakkında indiği ifade edildiği gibi, Hz. Peygamber ile aralarında anlaşma olup anlaşmayı ihlal edenler hakkında indirilmiş olduğu da ifade edilmiştir.⁵³ Taberî, bazılarının bu ayetlerin Ureyne ve Ukl kabileleri hakkında indiğini tespit etmiştir.⁵⁴ Bunlar Müslüman olarak Allah Resulü'ne gelmişler ve Medine develerinin sütlerinden vs. yararlanmak istemişlerdir. Allah Resulü de buna müsaade etmiştir. Ancak onlar, sürülerin yanına gittiklerinde çobanı öldürüp sürüye de el koymuşlardır. Hz. Peygamber bunları cezalandırmıştı. Bu hadise ilk duyulduğunda ayetin nazil olduğu ifade edilmiştir. Benzer bağlantıyı hadis kaynaklarında da görmek mümkündür.⁵⁵ Ayetle bağlantı kurulan bir başka hadise ise Bi'r-i Maune vakasıdır.⁵⁶ Bu hadisede Müslümanlara yönelik bir hile yapılmıştır.⁵⁷ Kurz b. Cabir Seriyyesi'nin düzenlenmesine sebebiyet veren bu hadisede, Müslüman olduğunu beyan etmeleri üzerine ağırlanan kişiler, ihanet edip bir çobanı işkence ile öldürmüşlerdir. Eman içinde gelip Hz. Peygamber'in en güzel şekilde ağırlayıp uğurladığı insanların, buna mukabil yaptıkları davranış üzerine Maide Suresi 33. Ayetin nazil olduğu kaydedilmiştir.⁵⁸

Katl hadisesine ceza bağlamında rastladığımız bir diğer ayet ise kısasa dairedir.⁵⁹ İnsan hayatının korunması, İslam'ın en temel meselelerinden biridir. Haksız yere cana kıymanın telafisi yoktur. Bu nedenle en yüksek hassasiyet gösterilmiş ve sorumsuzca insan canına kastedenlere misliyle cezalandırılma yoluna gidilmiştir. Bu ayetle ilgili de tarihsel bir referans tespit edilememiştir.

⁵³ Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, 10:278

⁵⁴ Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, 10:244, 245.

⁵⁵ Buhârî, Muhâribin, 16-18; Diyât, 22; Vudû, 66; Zekât, 68; Cihâd, 152; Megâzi; 36, Tefsir, Mâide 5, Tibb, 5-6, 29; Müslim, Kasâme, 9, (1671); Tirmizî, Tahâret, 55, (72), Er'ime 38, (1846); Ebû Dâvud, Hudud, 3, (4364-4371); Nesâî, Tahrimu'd-Dem, 7, (7, 93-98); İbnu Mâce, Hudud, 20, (2578).

⁵⁶ Ayetin tefsiri için bkz. *Kur'an Yolu Meali*.

⁵⁷ Acar, *Hz. Peygamber'in Savaş Stratejisi*, 136.

⁵⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî, *Kitabu'l-Megâzi* (Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 2006), 570; Ebû Muhammed Cemâlüddin Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyârî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısrî, *es-Siretü'n-Nebeviyye* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 491; Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtîb el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir* (Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2002), 2: 89-90; Buhârî, Megâzi, 36, Hudûd, 16; Müslim, Kasâme, 9, 11; Ayrıca bkz. Veli Atmaca, "Hadislerde Geçen Şifalı Yöntemler ve İlaç Adları", *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, DC/1, (2011): 98.

⁵⁹ Ayetlerin tam ifadesi için bkz. Bakara 2:178.

D. Peygamberlerin ve Misyon Sahiplerinin Katli

Bir tarih kaynağı olarak Kur'an'da katl kavramının ilişkili olduğu bir başka boyut ise misyon sahiplerinin öldürülmesidir. Peygamberlerin öldürülmesi bu bağlamda en çok işlenen husustur. Yirmi dört yerde bu hususa işaret edilmesi şayanı dikkattir.⁶⁰ Sırasıyla bazı peygamberlerin adları zikredilerek onlara yönelik katl girişimleri ve katl taleplerine işaret edilmiştir. Bu meyanda, Hz. İbrahim,⁶¹ Hz. Musa,⁶² Hz. İsa,⁶³ Hz. Yusuf,⁶⁴ Hz. Harun,⁶⁵ gibi peygamberlere yönelik teşebbüsler ve kaygılar zikredilmiştir.

Anlaşıldığı kadarıyla Yahudilerin peygamberlere yönelik katl çabaları hayli maruftur. Sebep ise peygamberlerin toplumda üstlenmeye çalıştıkları rol olsa gerektir.⁶⁶ Peygamberler bu rolleri ile ortaya çıktıklarında ya yalanlanıyorlar yahut da öldürülüyorlardı. Bunda dile getirilen hususun mahiyetine dair bir tepki olduğu aşikârdır.⁶⁷ Bu hususa eş değer olarak adaleti emredenlerin öldürülmesi girişimleri bir referans olarak ortaya konulabilir.⁶⁸ Ashab-ı Uhdud'un cezalandırılma sebebi de yine bu minvaldedir.⁶⁹ Şüphesiz ki ilahi kanun bunların hesabını tutmaktadır.⁷⁰ Bu paralelde Hz. Yusuf'un öldürülmesine dair girişim de aynı minvalde ele alınabilir.⁷¹ Zaten Hz. İsa'ya yönelik katl çabaları da onun misyonu ile ilgilidir.⁷² Hz. Harun'un bir peygamber olarak kavminin putperestliğine mani olmaya dönük çabasının da aynı şekilde bir tehditle karşılık bulduğu anlaşılmaktadır.⁷³ Hz. Musa'nın kavmiyle birlikte öldürülmek istenmesinin de sebebi açıktır ki toplumun aydınlatılması için hak olan davanın ortaya konulması nedeniyledir.⁷⁴ Bunun için

⁶⁰ Ayetler için bkz. Ali İmran 3/21, 112, 183; Bakara 1/61, 91, 2/251; Mâide 5/70; Bakara 1/72 Nisâ 4/157, Mümin/Gafir, 40/25-26, 28; Yusuf 12/9-10; Bakara 1/61, 87; Kasas 28/9, 20, 33; Enfâl 8/30; Şuara 24:14; Araf 7: 127, 141, 150; Ankebût 29/24; Buruc 85/4.

⁶¹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Ankebût 29/24.

⁶² Ayetlerin tam ifadesi için bk. Mümin/Gafir, 40/26; Kasas 28/9

⁶³ Ayetlerin tam ifadesi için bk Nisâ 4:157

⁶⁴ Ayetlerin tam ifadesi için bk Yusuf 12/9-10;

⁶⁵ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Araf 7/150.

⁶⁶ Ayetler için bk. Ali İmran 3:21, 112, 183; Bakara 1/61, 91; Mâide 75/0.

⁶⁷ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 1/87.

⁶⁸ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 1/61.

⁶⁹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Buruc 85/4. n

⁷⁰ Ayetlerin tam ifadesi için bk Âli İmran 3/181.

⁷¹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Yusuf 12/9-10.

⁷² Ayetlerin tam ifadesi için bk. Nisâ 4/157

⁷³ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Âraf 7/150

⁷⁴ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Mümin/Gafir 40/25.

şehrin ileri gelenleri ile bir işbirliği zemini de oluşmuştur.⁷⁵ Baş aktör ise Firavun'dur.⁷⁶ Daha da öncesine gidilecek olursa, Firavun düzenine tehdit oluşturabilecek tüm ihtimallerin yok edilmesi adına erkek çocuklarının öldürülmesi talimatı bu çerçevede verilmiştir.⁷⁷ Ancak ilahi plan, Musa'yı Firavun sarayında büyütmüştür.⁷⁸ Peygamberlerin atası Hz. İbrahim de, daveti sonrası ölüm tehditleriyle karşı karşıya kalmıştı.⁷⁹

Tüm bu anlatımların Hz. Peygamberle ilişkilendirildiği de aşikârdır. Dolayısıyla önceki peygamberlerin siyer ve tarih çalışmalarından referanslarını tespit ötelenebilir bir husus olduğundan bu makale çerçevesini aşmaması için dışarıda tutmayı tercih edebiliriz. Mümin Suresi 28. Ayette firavun ailesinden bir müminin sözü olarak "Rabbim Allah diyen bir kişiyi mi öldüreceksiniz?" sorusu siyer kaynaklarında Allah resulüne yönelik bir saldırı karşısında Hz. Ebû Bekir'in sözü olarak yer almıştır.⁸⁰ Bu hadisenin birkaç defa mı olduğu yoksa tek hadisenin mi farklı anlatımları olduğu pek belli değildir. Zira benzer bir hadisede Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatıma'nın müdahale edip bu sözü söylediği ifade edilmiştir. Hadisenin faili olarak ise Ebû Cehil, Şeybe b. Rebia, Ukbe b. Muayt ve Ümeyye b. Halef'in adları geçmiştir. Kaynakların kahir ekserisi sözün sahibi olarak Hz. Ebû Bekir'e işaret etmektedir.⁸¹ Doğrusu bu konu müstakil bir çalışmayla ele alınabilir.

Hz. Peygamber'e yönelik bir katl çabası da Hicret aşamasında yaşanmış ve Kur'an'da yer almıştır.⁸² Allah Resulü'nün hicrete karar vermesinin sürecini de bu ayet ifade etmektedir. Zira artık müşrikler Allah Resulü'nü öldürmeye karar vermişlerdi. Bu durum tüm siyer kaynaklarında yer almıştır.⁸³

⁷⁵ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Kasas 28/20.

⁷⁶ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 1/87

⁷⁷ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Âraf 7/127, 141.

⁷⁸ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Kasas 28/9, Taberî, *et-Târîh*, 1: 407.

⁷⁹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Ankebût 29/ 24.

⁸⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî, *Es-Siretü'n-Nebeviyye* (Beyrut: Dar'ül-Kütüb'l-İlmiyye, 2009), 230.

⁸¹ Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs fi ahvâli enfesi nefîs*, 1:291-292.

⁸² Ayetlerin tam ifadesi için bk. Enfâl 8/30.

⁸³ Vakîdî, *Megâzi*, 1:133; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, 1:484; Şemsüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Muhammed b. Ahmed İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser* (Beyrut: Dar'ül Erkam, 1993) 1:207.

Peygamberlere yönelik bu tavırlar şüphesiz ki bir müeyyide ile karşılaşmıştır. Zira bu fiiller Allah'a verilen sözün bozulması anlamını da içermekle birlikte haksız katl olarak nitelendirilmiştir.⁸⁴

E. Savaşlarda Katl

Katl kavramının ve müştaklarının geniş bir çerçevede yer bulduğu bir alan da savaşlardır. Takribi 69 ayette katl kavramının savaşlar bağlamındaki türevlerini tespit etmek mümkündür. Katl kavramının savaşlar bağlamındaki kıtal boyutu, üç sacayağı ile yani meşruiyet, ilkeler ve müteferrik meseleler olarak tasnif edilebilir.

E.1. Savaşın Meşruiyeti ve Çerçevesi

Kur'an'da savaş olgusu, katl kavramının kıtal türeviyle ifade edilmiştir. Kıtale dair Kur'an meşruiyet talebinde bulunur. Keyfi olarak katl ve kıtal tasvib edilmemiştir. Kur'an'da kıtalin meşruiyetine dair otuz kadar ayet kıtal kavramı kullanılarak ifade edilmiştir.

Her şeyden önce, geçmiş ümmetlerden itibaren kan dökülmemesi bir misak ile teminat altına alınmıştır.⁸⁵ Aksi davranışlar ilahi gazaba neden olmaktadır. Bunun dünyevi ve uhrevi cezalarına işaret edilmiştir.⁸⁶ Hâlbuki bu Allah'ın muradı değildir.⁸⁷ Ancak gerektiği hallerde kıtal bir zorunlu vazifeye dönüşmektedir.⁸⁸ Gereğesi de ortaya konmaktadır.⁸⁹ Buraya kadar olan ayetler, siyer kaynaklarında daha ziyade yorum savaşın mantalitesine dair yorumlarla yer almıştır.⁹⁰ Düşman nerede olursa olsun bulunup etkisiz hale getirilmesi istenmektedir.⁹¹ Tevbe Suresi bağlamında geçen bu ayetin Müşriklere yönelik ultiमतomla ilgili olduğu anlaşılmaktadır.⁹² Kıtal, şayet düşmanın ön saldırısı ile bir meşruiyet kazanırsa yine aynı sorumluluk terettüp etmektedir.⁹³ Hz. Musa'dan savaşmak üzere komutan isteyen Yahudilerin durumu da

⁸⁴ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Nisâ 4/155.

⁸⁵ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 1/84.

⁸⁶ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 1/85.

⁸⁷ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 2/253.

⁸⁸ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 2/216.

⁸⁹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Tevbe 9/13.

⁹⁰ Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve*, 2/581.

⁹¹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Tevbe 9/5.

⁹² İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2: 544; Ebû Sa'd (Sa'îd) Abdülmelik b. Muhammed, *Şerefü'l-Muşafâ ve Delâ'ilü'n-nübüvve* (Beyrut: Daru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 2003), 3: 89.

⁹³ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 1/191.

kıtalle ilgili bir referans olarak burada zikredilebilir.⁹⁴ Onlarla yakın ilişkiler nehyedilmektedir.⁹⁵ Bu ayetler genelde savaşa izin verilmesi ile ilgili başlıklar altında sınırlı bir kaynak yelpazesinde yer almıştır.⁹⁶ Özellikle saldırıların tarafı olan kişilerin savaş yöntemlerine aynıyle mukabele edilmesi önerilmektedir.⁹⁷ Meşruiyet ve zorunluluk oluştuktan sonra kıtalden geri durmak Kur'an'da tuhaf bir davranış olarak karışılmaktadır.⁹⁸ Bu kabil davranışın nifakla ilişkilendirilmesi de mümkündür.⁹⁹ Ali İmran Suresi 147. Ayetteki sorumluluktan kaçarak nifaka düşme durumunun kaynaklarda Uhud Harbi ile ilişkilendirildiği görülmektedir.¹⁰⁰ Zira münafıkların lideri Abdullah b. Übey, bu savaş öncesi ekibiyle birlikte Müslümanları yolda terk etmişti.

Savaşın meşruiyetini sağlayan temel faktör zulümdür. Kıtale gerekçesiyle izin verildiğini ifade eden ayet,¹⁰¹ siyer kaynaklarında özellikle Akabe Biati sonrası ve hicret sonrasına referansla yer almıştır.¹⁰² İçte ve dışta zulüm ile ilişkilendirilecek davranışlara tevessül edenler kıtal ile te'dib edilmektedir. İnsan onuruna yönelik zulümler, her türlü kuralın üzerinde kabul edilmiş ve kıtale izin verilmiştir. Haram aylar da bu minvalde görülmüştür.¹⁰³ Abdullah b. Cahş seriyesi bağlamında Bakara 217. ayet nazil olmuştur.¹⁰⁴

Bu sorumluluğu ihtiyaç olan zamanda paylaşmayanlar, ihtiyacın yeteri kadar karşılandığı zamanlar da ise ortak kafilde kendilerine yer bulamayacaklardır.¹⁰⁵ Tevbe Suresi 83. Ayette ifade edilen husus Tebük

⁹⁴ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 1/246.

⁹⁵ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Nisâ 4/89, 91; Mümtehine 60/8-9.

⁹⁶ Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve*, 2/580.

⁹⁷ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Tevbe 9/36.

⁹⁸ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Nisâ 4/75.

⁹⁹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Ali İmrân 3/167.

¹⁰⁰ Vakıdî, *Megâzi*, 1/325; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/118; Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Yusuf b. Ali Eş-Şami, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2013), 4/188; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 4/16.

¹⁰¹ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Hac 17/39.

¹⁰² İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/467; İbn Hibbân, 1/127; Ebu Ömer Yüsf b. Abdullah İbn Abdülber En-Nemeri El-Kurtubi, *ed-Dürrer fi İhtisâri'l-Megâzi ve's-Siyer* (Kahire: Vizaretü'l-Evkaf, 2010) 1/95; İbn Seyyidinnâs, *Uyânu'l-Eser*, 1/256.

¹⁰³ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Bakara 2/217.

¹⁰⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/604; Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saïd b. Hazm el-Endelüsi el-Kurtubi, *Cevâmi'u's-Sîre* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003) 1/80; Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve*, 3/18; İbn Seyyidinnâs, *Uyânu'l-Eser*, 1/265.

¹⁰⁵ Ayetlerin tam ifadesi için bk. Tevbe 9/83.

Seferi sırasında sefere katılmayan münafıklarla ilişkilendirilmiştir.¹⁰⁶ Bunların Allah katındaki değerleri de bu tavırlarına göredir.¹⁰⁷ Hadid Suresi 10. Ayette, Mekke'nin fethinden önceki tercihler ile sonrasındaki tasarruflar arasındaki derece farkı vurgulanmış ve bu yönüyle siyer kaynaklarında yer bulmuştur.¹⁰⁸

Kur'an'da aynı zamanda kıtalin yapılma tarzının da ilahi rızaya uygun olması zorunlu kılınmıştır. "Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın haddinizi aşmayın"¹⁰⁹ ayeti, manevi bir ölçü olarak anlaşılmalıdır.¹¹⁰ Bu şartlarda oluşan savaş için Hz. Peygamber'e müminleri kıtale teşvik etmek tavsiye edilmiştir.¹¹¹ Her iki ayet için de özel bir referans siyer kaynaklarında göremiyoruz. Daha ziyade savaşa izin verilmesi ve ahkâm bağlamında geç dönem kaynaklarında yer almıştır.¹¹²¹¹³

Kur'an aynı zamanda kıtalin muhatabı olmayacakları da belirlemiştir. Müslümanlarla savaşmayanlar,¹¹⁴ düşman tarafından Müslümanlara sığınanlar,¹¹⁵ Müslümanların inançlarını bir savaş sebebi olarak görmeyenler,¹¹⁶ kıtalin muhatabı değildirler. Nisa Suresi'nin 90. Ayeti, Süra-ka'nın hayatı bağlamında Zürkani tarafından şerhine alınmıştır.¹¹⁷ Zira o Hz. Peygamberden aldığı emanname ile savaşlarda tarafsız kalmıştı.

Toplum içindeki farklı kesimlerden gelebilecek ve toplumun varlığına yönelik tehdit oluşturacak davranışlar da kıtalin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu yönüyle münafıklara yönelik tehdit dili dikkat

¹⁰⁶ Vâkîdî, *Megâzi*, 3/1070; Makrîzî, bu ayeti Hz. Peygamberin vasiyyeti bağlamında ele almıştır. Bkz. Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, 14/491.

¹⁰⁷ Ayetin tam manası için bk. Hadid 57/10.

¹⁰⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4:317-367; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, 9/117; Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 6/259.

¹⁰⁹ Ayetin tam manası için bk. Bakara 2/190

¹¹⁰ Ayetlerin tam manası için bk. Nisâ 4/84; Bakara 2/244.

¹¹¹ Ayetin tam manası için bk. Enfal 8/65; İbn Hişâm bu ayete bazı kavramların izahı için yer vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. İbn Hişâm, *es-Sire*, 1/675; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, 4: 171; Süheylî, *er-Ravzü'l-Ünüf*, 5:164; Şâmi ise Hz. Peygamber'in şecaati başlığında yer vermiştir. Bk. Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 7/46.

¹¹² Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve* 2/580; es-Süheylî, *er-Ravzü'l-Ünüf*, 7:302; Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 4/5.

¹¹³

¹¹⁴ Ayetin tam manası için bk. Bakara 2:191; Diyârbekrî bu ayeti ulu'l-azm peygamberlerin bir vasfı olarak kâfirlerle savaşmaları bağlamında zikretmiştir. Bk. Diyârbekrî, *Târîhu'l-ğamîs fi ahvâli enfesi nefîs*,1:15.

¹¹⁵ Ayetin tam manası için bk. Nisâ 4/90.

¹¹⁶ Ayetlerin tam manası için bk. Nisâ 4/90; Mümtetine 60/8.

¹¹⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî, *Şerhu'l-Mevâhibil-ledünniyye*, (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996) 2/145.

çekicidir.¹¹⁸ Siyer kaynaklarında bu ayet, Allah Resulü'nün affediciliği¹¹⁹ ve nebiye yönelik hakaretamiz davranışlar¹²⁰ bağlamında yer almıştır. Bunun dışında kimi Yahudi topluluklarına yönelik ifadeler de bu minval üzeredir.¹²¹ Ahzab Suresi 26 ve 27. Ayetler, Hayber zaferinin müjdenmesi,¹²² Hendek¹²³ ve Kureyza Yahudileri¹²⁴ ile bağlantılı olarak zikredilmiştir.

E.2. Savaşın Teşviki ve Mücahitlerin Desteklenmesi

Kur'an'da savaşın meşru zemini oluştuktan sonra, mücahitlerin kıtale teşvikine dair çok sayıda ayetle karşılaşmak mümkündür. Kıtale, hayatın doğası içinde kimi zaman bir zorunluluk olduğundan müminlerden bir kısmının bu işle meşgul olması gerekmektedir.¹²⁵ Genel bir tasnif yapıldığında teşvik mahiyetindeki ayetler, dört başlıkta toplanabilir.

- Düşmanın olumsuz sıfatları ve zayıflığı karşısında kıtale teşvik
- Ölüm korkusunun aşılması ve kıtale teşvik
- Allah'ın yardım vaadi ve mücahitlere sevgisi ile kıtale teşvik
- Allah yolunda kıtalin değeri ve kazandırdıklarının zikredilmesiyle kıtale teşvik

Kur'an'da kıtale dair meşruiyet oluştuktan sonra, düşmanın başka özelliklerine de atıfta bulunularak adeta meşruiyet zemini güçlendirilmektedir. Her şeyden önce bir yanda Allah yolunda cihad edenler yani mücadelesi meşru bir zeminde olanlar var diğer tarafta ise Allah'a karşı bile bile nankörlük edenler vardır.¹²⁶ Bu konuda Ali İmran 13. Ayet Beni Kaynuka Yahudileri ile ilişkilendirilmiştir.¹²⁷ Düşmanlığın başında küfrün ileri gelenleri bulunmaktadır.¹²⁸ Bu kişilerin Hz. Peygamber ve

¹¹⁸ Ayetin tam manası için bk. Ahzab 13/60-61.

¹¹⁹ Nureddin Ebü'l-Hasan Ali b. Sultân Muhammed Ali El-Kârî, *Şerhü's-Şifa li'l-Kadi İyaz* (Darü'l-Feyha: Umman, 1986) 2/502.

¹²⁰ Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, 14/384; Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 12/29.

¹²¹ Ayetin tam manası için bk. Ahzab 13/26.

¹²² İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/250.

¹²³ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4:107.

¹²⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/249; Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 5/3; Zehebi, 2/180; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 4:133.

¹²⁵ Ayetin tam manası için bk. Müzzemmil 73/20.

¹²⁶ Ayetin tam manası için bk. Âli İmrân 3/13.

¹²⁷ İbn İshak, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 552; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1:552; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2: 47; İbn Seyyidinnas, *Uyûnu'l-Eser*, I, 343; Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 4/179.

¹²⁸ Ayetin tam manası için bk. Tevbe 9/12.

Müslümanlara düşmanlıkta elebaşı olanlardan olduğu bu minvalde, Ebû Süfyan, Ümeyye b. Halef, Utbe b. Rebia, Ebû Cehil ve Süheyl b. Amr gibi kişiler olduğu ifade edilmiştir.¹²⁹ Şeytana dostluk eden,¹³⁰ Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen,¹³¹ hem de müminlerle en yakında olup da bu durumları üreten kafirler¹³² ve bağiler,¹³³ ile savaşılmaması emredilmektedir. Bu onların yaptıklarının bir cezası mahiyetinde olsa gerektir.¹³⁴ Bu ayetlerden Tevbe 29. Ayet müşriklerle kıtal başlığı altında zikredilmiştir.¹³⁵ Şâmi ise Tebuk başlığı altında müşriklerle savaşa atıfla zikretmiştir.¹³⁶ Tevbe 123 ile ilgili de aynı bağlamlar söz konusudur.¹³⁷ Diğer ayetlerle ilgili somut vakalara referans yapılmamıştır.

İnsanın canını tehlikeye atan kıtale yönelmek şüphesiz ki kolay bir tercih değildir. Genel olarak savaş ve savaş sırasında ölüm korkusunun aşılması kıtalin başarısında önemli bir faktör olsa gerektir. Bu nedenle Kur'an'da ölüm olgusunun kaçınılmaz olduğu ve bundan kaçınmak için değerli mücadeleden geri durmanın anlamsızlığı, en ücra yerlerde de olursa ölümün insanı bulacağı vurgulanmıştır.¹³⁸ Özellikle bu konuda Uhud Harbi bağlamında destek sağlanmıştır.¹³⁹ Dolayısıyla ölüm korkusunun ve ölümden kaçmanın bu yönüyle anlamsız olduğu hatırlatılmıştır.¹⁴⁰ Ayrıca ölümün peygamberler de dâhil olmak üzere her insan için söz konusu olduğu, bu nedenle asıl hedefe odaklanmak gerektiği, kişilerle sınırlı olmadığı vurgulanmıştır.¹⁴¹ Bu nedenle kıtalde sebat etmeyip sırtını dönmek Allah'ın gazabına mucip bir sebep olarak değerlendirilmiştir.¹⁴² Bu meydana Musa kavminin Hz. Musa'ya karşı savaşa katıl-

¹²⁹ İbn Asâkir, *Tarihu Dimâşk*, 23/438; 73/48.

¹³⁰ Ayetin tam manası için bk. Nisâ 4/76

¹³¹ Ayetin tam manası için bk. Tevbe 9/29.

¹³² Ayetin tam manası için bk. Tevbe 9/123.

¹³³ Ayetin tam manası için bk. Hucurât 49/ 9.

¹³⁴ Ayetin tam manası için bk. Tevbe 9/14.

¹³⁵ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2:548; Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve*, 2:582.

¹³⁶ Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 5/433.

¹³⁷ Vâkidi, *Megâzi*, 3:1076 Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 5/433; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 5:5.

¹³⁸ Ayetlerin tam manası için bk. Âli İmrân 3/154, 156, 168; Nisâ 4/77.

¹³⁹ Vâkidi, *Megâzi*, 1:323; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2:115.

¹⁴⁰ Ahzab 33/16; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2:246.

¹⁴¹ Ayetin tam manası için bk. Âli İmrân 3/144.

¹⁴² Ayetin tam manası için bk. Enfâl 8/16.

mak istememeleri ile ilgili tavırlarına¹⁴³ ve Uhud Harbi'ne atıfta bulunulmuştur.¹⁴⁴ Bu siyer kaynaklarına da yansımıştır.¹⁴⁵

Müslümanların mücadelesinin ulvi değerler üzerine olduğu, düşmanın ise azgınlık ve taşkınlık şeklinde tanımlanabilecek tağut uğruna olduğu tespiti yapılmıştır.¹⁴⁶ Müslümanların mücadelesi yeryüzünde fitnenin kaldırılması ile çerçeveslendirilmiştir.¹⁴⁷ Bu iki hususla ilgili siyer kaynaklarında referanslama yapılmamıştır. Kâfirlerin ulvi olmayan değerler için mücadele etmesi onların bu mücadelede başarılı olmasının mümkün olamayacağı ve onların ne kadar cesaretsiz olduklarına işaret edilen Haşr Suresi'nde¹⁴⁸ Beni Nadîr Yahudileri ile Münafıkların yakınlığına dair tespitler yapılmıştır.¹⁴⁹ Ali İmran 146 ise Uhud Savaşı bağlamında Müslümanların motivasyonu için nazil olmuştur.¹⁵⁰

Kıymetli amaçlar uğruna yapılan kıtal, Kur'an açısından karşılıksız kalan bir çaba değildir. Her şeyden önce, Kur'an'ın münezzili olan Allah, yüce değerlerin korunması ve tesisi için yapılan kıtalde mücahidleri sevmekte¹⁵¹ ve bu işlerinde onlara yardım vaadinde bulunmaktadır.¹⁵² Öyle ki bizatihi kendi rolüne¹⁵³ ve yaptığı yardımlara işaret etmektedir.¹⁵⁴ Sonrasında ise onları mükâfatlandırmak istemektedir.¹⁵⁵ Onların canlarını feda etmelerini cennet karşılığı bir bedel ile karşılımaktadır.¹⁵⁶

¹⁴³ Ayetin tam manası için bk. Mâide 5/24.

¹⁴⁴ Ayetin tam manası için bk. Âli İmrân 3/121-127.

¹⁴⁵ Vâkıdî, *Megâzi*, 1:119; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2:106; İbn Seyyidinnâs, *Uyunu'l-Eser*, 2/38.

¹⁴⁶ Ayetin tam manası için bk. Nisâ 4/76

¹⁴⁷ Ayetlerin tam manası için bk. Bakara 2/193; Enfâl 8/39.

¹⁴⁸ Ayetlerin tam manası için bk. Haşr 59/11, 12, 14; Âli İmrân 3/111, 146.

¹⁴⁹ Vâkıdî, *Megâzi*, 1:382; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1:526; İbn Seyyidinnâs, *Uyunu'l-Eser*, 1, 243; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, 14/364; Ebû'l-Hasan Abdülcebbar b. Ahmed Kâdi Abdülcebbar, *Tesbitu Delaili'n-Nübüvve* (Kahire: Darü'l-Mustafa, 2006) 2:434.

¹⁵⁰ Vâkıdî, *Megâzi*, 1:322; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2:211.

¹⁵¹ Ayetin tam manası için bk. Saf 61/4.

¹⁵² Uhud Gazvesi bağlamında Ahzab Suresinin 25 ve 26. Ayetleri nâzil olmuştur: Bk. Vâkıdî, *Megâzi*, 1:265; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2:249.

¹⁵³ Enfâl 8/17 Bedir Gazvesi bağlamında nâzil olmuştur. Bk. Vâkıdî, *Megâzi*, 1:132; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2:406.

¹⁵⁴ Ahzab 33/26 Hendek ve Beni Kureyza hakkında nazil olmuştur. Bk. İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2:250; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 4:93.

¹⁵⁵ Al-i İmran Suresinin 157,158 ve195. ayetleri Uhud hakkında nazil olmuştur. Bk. Vâkıdî, *Megâzi*, 2:324; İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1:116; Nisa 4/74, Hacc 22/58, Fetih 48/16 ayetleri Hudeybiye ile ilgili nâzil olmuştur. Bk. Vâkıdî, *Megâzi*, 2:620. Bazı rivayetlere göre bu ayetler Huneyn günü Hevâzin Kabilesi hakkında nâzil olmuştur. Bk. Zehebi, *Siyer-i Alâm*, 2:41; Zehebi, *Tarihu'l-İslam*, 1:267.

¹⁵⁶ Tebük gazvesi nedeniyle Tevbe Suresinin 111. ayeti nazil olmuştur. Ayetin tam manası için bk. Tevbe 9/111.

Onların bu fedakârlıkları boşa gitmemektedir.¹⁵⁷ Allah onların şهادetleri sonrası diri olarak değerlendirmektedir.¹⁵⁸ Bu hususlar manevi değere yönelik ayetlerdir.

F. Nefislerin Öldürülmesi Meselesi

Katl kavramının Kur'an bağlamındaki bir diğer anlam öbeği “nefislerin öldürülmesi” şeklindedir. Dört ayette nefislerin öldürülmesi formuna rastlamak mümkündür. Bunların da üç alt başlıkta mütalaa edilebilecek içeriğe sahip olduğu söylenebilir. İlki gerçek anlamıyla katldır ki, geçmiş toplumlardan İsrailoğulları'nın birbirlerine yönelik katl girişimleri kınanan bir üslupla dile getirilmiştir.¹⁵⁹ Siyer kaynaklarında da bu minval üzere yer almıştır.¹⁶⁰

Bir diğeri ise toplumun manevi anlamda çökertilmesi ile ilgilidir.¹⁶¹ Haksız mal edinmek ve bu yolla hayatı idame ettirmek insanların öncelikle kendilerine kıymaları anlamında genel olarak yorumlanmıştır. Ayet haksız ticaret ile insanların nefislerini öldürmeyi aynı kontekste ele almıştır. Ancak ayetin siyer kaynaklarında Zatüselasil Gazvesi'nde gusül gereken hallerine rağmen yıkanmalarına müsaade etmeyip bu halleriyle namaz kılmak zorunda bırakan Amr b. As hakkında indiği ifade edilmiştir.¹⁶² Buna göre böyle bir soğuk havada gusül abdesti olarak insanların canlarını tehlikeye atmalarının doğru olmayacağı tespit edilmiştir. Zatusselasil Gazvesi'nin bu ayetin ilgi alanına dâhil edilmesi bir yorumun eseri olsa gerektir. Zira ayetin konteksti böyle bir yoruma müsait gözükmemektedir. Zira ayet ticaret alanındaki usulsüzlüklerin toplumu yok etmesine matuf davranışlar olduğu tespiti ile daha uyumlu gözükmektedir.

Nefislerin öldürülmesi ile ilgili son bağlam ise üzerinde epeyce müzakere yapılmış bir içeriğe sahiptir. Zira ilk defa Kur'an nefislerin öldürülmesinden bahsetmektedir. Daha önceki benzer ayetlerde ise nefislerin öldürülmesi kınanmaktaydı. Dolayısıyla bir mahiyet farklılığı olduğu

¹⁵⁷ Ayetin tam manası için bk. Muhammed 47/4.

¹⁵⁸ Ayetlerin tam manası için bk. Bakara 2/154; Âli İmrân 3/169.

¹⁵⁹ Ayetin tam manası için bk. Bakara 2/85.

¹⁶⁰ İbn Hişâm, *es-Sire*, 1:540; Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs fi ahvâli enfesi nefis*, 2:270.

¹⁶¹ Ayetin tam manası için bk. Nisâ 4/29.

¹⁶² Vâkidî, *Megâzi*, 1:774; Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve*, 4/402-403; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ*, 1/346; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazâm*, 3/322.

aşikârdır. İki ayette insanların kendilerini öldürmelerini talep eden bir anlam tercümelere yansımıştır.¹⁶³ Bunu yapmalarının kendileri için hayırlı olacağı ifade edilmiştir. Hatta kendileri için hayırlı olan bu davranışı yapmada birlikte davranamayacaklarına dair bir öngörü de zikredilmiştir.¹⁶⁴ Konuyla ilgili özellikle Bakara Suresi 54. Ayet bağlamında çalışmalar yapılmıştır.¹⁶⁵ Bakara Suresi 54. Ayetteki nefislerin öldürülmesi ile ilgili tarihi arka plan Hz. Musa'nın kavmi olan İsrailoğulları ile alakalı olduğu değerlendirilmiştir. Buzağıya tapınmaları nedeniyle Hz. Musa onların tövbe etmelerini istemiş onlar da bu tövbeyi yaparak yakalarını kurtarmışlardır.¹⁶⁶ Ancak ayetteki "tövbe edip nefislerinizi öldürün" ifadesi genellikle mecaz değil gerçek manasıyla anlaşılmıştır. Konuyu bir makale çerçevesinde ele alan Durmuş da bu sonuca ulaşmıştır.¹⁶⁷

Ancak nefislerin öldürülmesi ile ilgili diğer ayetlerin bağlamlarında savaş şartlarının söz konusu olduğu göz ardı edilmemelidir.¹⁶⁸ Benzer kullanım, siyer kaynaklarında Mekke'nin fethi sürecinde Ebû Süfyan ve Hâkim b. Hizam Müslümanlarla müşriklerin savaşla birbirlerini öldürmeleri ihtimali savaş öncesinde müşrikler tarafından "nefislerinizi mi (kendi kendinizi mi) öldüreceksiniz" şeklinde bağırarak direnmeleri tavsiyesinde bulunmuşlardır.¹⁶⁹ Benzer durum Hendek Harbi'nde Yahudilerin münafıklara yönelik bir ayartma çabası olarak birbirinizi (nefislerinizi) niye öldüreceksiniz sözüyle kaynaklara yansımıştır.¹⁷⁰ Bu açıdan değerlendirildiğinde aynı toplum içindeki düşmanlık durumunda düşman tarafında kalan muhatap konumundaki kişilerin akrabalık

¹⁶³ Ayetin tam manası için bk. Bakara 1/56; Nisâ 4/66.

¹⁶⁴ Ayetin tam manası için bk. Nisâ 4/66.

¹⁶⁵ Zülfikar Durmuş, "Yanlış Anlamlandırma ve Değerlendirmelere Konu Olan Bakara 54. Ayetindeki "Uktülü Enfusekum" İfadesinin Çözümlemesi", *EKEV Akademi Dergisi*, 7 (17), (Güz 2003), 29-48; Şükrü Maden-Mustafa Yiğitoğlu, "Kur'an-I Kerim ve Eski Ahit Bağlamında Buzağıya Tapan İsrailoğulları'na Ölüm Cezası Verilmesi Meselesi", *AUID* 11 (Aralık 2018), 419-446.

¹⁶⁶ Durmuş, "Yanlış Anlamlandırma ve Değerlendirmelere Konu Olan Bakara 54. Ayetindeki "Uktülü Enfusekum" İfadesinin Çözümlemesi", 31.

¹⁶⁷ Durmuş, "Yanlış Anlamlandırma ve Değerlendirmelere Konu Olan Bakara 54. Ayetindeki "Uktülü Enfusekum" İfadesinin Çözümlemesi", 46; Mesut Erdal, "Kur'an Meallerinde Hakikat-Mecaz İkilemi -Bakara Suresi, 54. Ayet Bağlamında-", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), Diyarbakır 2006, 197.

¹⁶⁸ Ayetin tam manası için bk. Nisâ 4/71.

¹⁶⁹ Vâkidi, *Megâzi*, 2:826; Makrîzi, *İmtâ'u'l-esmâ*, 2:387.

¹⁷⁰ Makrîzi, *İmtâ'u'l-esmâ*, 4:218.

durumları nedeniyle kendilerinden olan kimseler olarak ifade edilmiş olması mümkündür.¹⁷¹

G. Beddua Olarak Katl

Katl kavramının Kur'an çerçevesinde işaret ettiği anlamlardan biri de beddua ve lanet okumadır. Kelimenin bu yönüyle anlamına İbn Manzûr işaret etmiştir.¹⁷² Kur'an'da katl kavramının beddua boyutuna işaret- le yapılan bir çalışma Nesrişah Saylan tarafından yapılmıştır.¹⁷³ Burada da yapılan tespitlerden anlaşıldığı kadarıyla Kur'an'da altı ayette beddua ve lanet okuma anlamıyla katl kavramı kullanılmıştır.¹⁷⁴ Bunlardan dördü kutile (قُتِلَ) meçhul formunda ikisi ise kâtele (قَاتِلَ) formunda yer almıştır. Hedefte ise yalancılıkla iş yapanlar,¹⁷⁵ nankörlük edenler,¹⁷⁶ inancından dolayı insanların canına kıyanlar,¹⁷⁷ münafıklar¹⁷⁸ ve Allah hakkında bilgisizce ileri geri sözler sarfedenler¹⁷⁹ vardır. Müddessir 19-20. Ayetlerin, İslam davetine mani olmak için hac mevsiminde dışarıdan gelen insanları Allah resulünü konu edinerek sakındıran Velid b. Muğire ve beraberindekiler hakkında onları, lanetlemek için nazil olduğu ifade edilmiştir.¹⁸⁰

Bu ayetlerden Tevbe 30 ve Zariyat 10, yalancılara yönelik lanet ifadesi olarak Kadı İyaz'ın değerlendirmesinde yer almıştır.¹⁸¹ Allah elçisine eziyet edenlere yönelik Allah'ın adeta tehdidini ifade etmektedir. Şâmi de onun bu konudaki tespitini sahiplenmiştir.¹⁸²

¹⁷¹ Durmuş, "Yanlış Anlamlandırma ve Değerlendirmelere Konu Olan Bakara 54. Ayetindeki "Uktulü Enfusekum" İfadesinin Çözümlemesi", 48.

¹⁷² İbn Manzûr. *Lisanu'l-Arab*, 5: 3529.

¹⁷³ Nesrişah Saylan, "Kur'an'da Beddua", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26:1 (2016), 132.

¹⁷⁴ Ayetlerin tam manası için bkz. Zâriyat 51/10; Müddessir 74/19, 20; Abese 80/17; Burûc, 85/4-5; Tevbe 9/30; Münafikun 63/4.

¹⁷⁵ Ayetin tam manası için bk. Zâriyat 51/10.

¹⁷⁶ Ayetlerin tam manası için bk. Abese 80/17; Müddessir 74/19-20.

¹⁷⁷ Ayetin tam manası için bk. Burûc 85/4-5.

¹⁷⁸ Ayetin tam manası için bk. Münafikun 63/4.

¹⁷⁹ Ayetin tam manası için bk. Tevbe 9/30.

¹⁸⁰ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1:271; *es-Süheyli*, *er-Ravzü'l-ünuf*, 3:21, 62.

¹⁸¹ Kadı İyaz, *Şifâ*, 2:486;

¹⁸² Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 12/29

Burûc suresindeki Ashab-ı Uhdud'un karşılaştığı muamele ise siyer kaynaklarında genişçe yer almıştır.¹⁸³ Şâmi Fil Hadisesi'ni anlatırken Ashab-ı Uhdud'a atıfta bulunmuştur.¹⁸⁴

Tevbe¹⁸⁵ Suresi'nde ve Münafikun Suresi'nde¹⁸⁶ aynı formda geçen iki ayet vardır. Tevbe Suresi'ndeki beddua, şirkle ilişkilendirilen ehli kitaba yönelik bir öfkeyi yansıtmaktadır. Hıristiyanların Hz. İsa, Yahudilerin ise Hz. Üzeyir hakkındaki yaklaşımları konu edinilmiştir. İbn Hişam, kıblenin değiştirilmesi bahsiyle Üzeyir hakkındaki iddiayı birlikte aynı cümle içinde kullanarak bu ayete atıfta bulunmuştur.¹⁸⁷ Münafikun Suresi ise İbn Übey ile ilişkilendirilmiştir.¹⁸⁸

Sonuç

Katl kavramının bir tarih kaynağı olarak Kur'an'da geniş bir kullanım alanının olduğu anlaşılmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla katl kavramı Kur'an'da yedi farklı kategorideki hususları ifade için kullanılmış ve bunların bazılarında hükümler ihdas edilmiştir. Kur'an'da katl kavramının bağlamları şu şekilde özetlenebilir: Bireysel katli; evlatların katli; suçluların katli; peygamberlerin ve misyon sahiplerinin katli; savaşlarda katli; nefislerin katledilmesi; beddua anlamındaki katli.

Katl kavramının Kur'an'daki kullanımları siyer kaynaklarına kısım yansımıştır. Bu yansımaların tarihçilerin tercihleriyle şekillendiği anlaşılmaktadır. Aynı tespitin müfessirler için de geçerli olduğu söylenebilir. Kur'an ve Tarih kaynakları arasındaki mevcut irtibatın, tarihsel süreç içerisinde ilmi çabalar neticesinde şekillenmiş olduğu göz önünde bulundurulurken bu yöndeki çabaların bugün de devam etmesi gerektiği aşikârdır.

¹⁸³ İbn Hişam, *es-Sîre*, 1:30; Süheylî, *er-Ravzû'l-ünüf*, 1:118, 213, 216; Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamîs fi ahvâli enfesi nefsi*, 1:194 Taberî, *et-Târih*, 2:123; İbn Kesir, *el-Bidâye*, 2:153.

¹⁸⁴ Şâmi, *Sübülü'l-Hüdâ*, 1:214.

¹⁸⁵ Ayetin tam manası için bk. Tevbe 9/30.

¹⁸⁶ Ayetin tam manası için bk. Münafikûn 63/4.

¹⁸⁷ İbn Hişam, *es-Sîre*, 1:570; Beyhakî. *Delailü'n-Nübüvve*, 1:72.

¹⁸⁸ Halebi, *İnsânü'l-uyûn fi sîreti'l-emîni'l-me'mûn* 2:88.

Kaynakça

Adnan Demircan. "Cahiliye Araplarında Kız Çocuklarını Gömerek Öldürme Adeti". *İSTEM* 2/3 (2004): 9-42.

Ali Bardakoğlu. "Katl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25: 45-48. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Cafer Acar. *Hz. Peygamber'in Savaş Stratejisi*. Bursa: Emin Yayınları, 2018.

Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zürkânî. *Şerhu'l-Mevâhibi'l-Iedünniyye*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1996.

Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *Es-Siretü'n-Nebeviyye*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.

Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Vâkıdî el-Eslemî el-Medenî. *Kitabu'l-Megâzi*. Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 2006.

Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Bağdâdî. *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir*. Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 2002.

Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Yusuf b. Ali Eş-Şami. *Sü-bülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2013.

Ebu Abdurrahman Halîl b. Ahmed b. Amr El-Ferâhîdî. *Kitabu'l-Ayn*. 8 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemi li'l-Matbuat, 1988.

Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî. *Delailü'n-Nübüvve*. Kahire: Darü'r-Reyyan li't-Türas, 1988.

Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*. Darü'l-Maarif: Kahire, t.y.

Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî. *Cevâmi'u's-Sire*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî. "es-Siretü'n-nebeviyye". t.y.

Ebu Ömer Yûsuf b. Abdullah İbn Abdülber En-Nemeri El-Kurtubi. *ed-Dürer fi İhtisâri'l-Megâzi ve's-Siyer*. Kahire: Vizaretü'l-Evkaf, 2010.

Ebû Sa'd (Saîd) Abdülmelik b. Muhammed. *Şerefü'l-Muşafâ ve Delâ'ilü'n-nübüvve*. Beyrut: Darü'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 2003.

Ebü'l-Fazl Cemâleddin Muhammed b. Mükerrerem b. Ali El-Ensâri

İbn Manzûr. *Lisanu'l-Arab*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.

Ebü'l-Ferec Nûreddin Ali b. İbrâhim b. Ahmed El-Halebi. *İnsânü'l-'uyûn fî sîreti'l-emîni'l-me'mûn*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2008.

Ebü'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer İbn Kesîr Ed-Dımaşki. *El-Bidaye ve'n-Nihaye*. Dımaşk/Beyrut: Daru İbn Kesir, t.y.

Ebü'l-Fidâ İmâdüddin İsmail b. Ömer İbn Kesîr Ed-Dımaşki. *Sahihu Kısasi'l-Enbiya*. Kuveyt: Garas li'n-Neşr, 2009.

Ebü'l-Hasan Abdülcebbâr b. Ahmed Kâdi Abdülcebbâr. *Tesbitu Delaili'n-Nübüvve*. Kahire: Darü'l-Mustafa, 2006.

Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. Abdillâh b. Ahmed el-Has'amî es-Süheylî el-Mâlekî. *er-Ravzü'l-ünûf*. Kahire: Darü'l-Hadis, 2008.

Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşki eş-Şâfiî. *Târîhu medîneti Dımaşk*. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1995.

Kâdi Hüseyin b. Muhammed b. el-Hasen ed-Diyârbekrî. *Târîhu'l-hamîs fî ahvâli enfesi nefîs*. Beyrut: Daru's-Sadır, t.y.

Kur'an Yolu Meali. Ankara: DİB Yayınları, 2014.

Nesrişah Saylan, "Kur'an'da Beddua", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26:1 (2016), 125-135.

Nureddin Ebü'l-Hasan Ali b. Sultân Muhammed Ali El-Kâri. *Şerhü'ş-Şifa li'l-Kadi İyaz*. Darü'l-Feyha: Umman, 1986.

Şemsüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Ahmed İbn Seyyidü'n-Nâs. *Uyûnü'l-Eser*. Beyrut: Dar'ül Erkam, 1993.

Talat Koçyiğit, "Kasten Adam Öldürmenin Dindeki Hükmü", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 34:1993,13-23.

Mesut Erdal, "Kur'an Meallerinde Hakikat-Mecaz İkillemi -Bakara Suresi, 54. Ayet Bağlamında-", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), Diyarbakır 2006. 184-198.

Veli Atmaca, "Hadislerde Geçen Şifalı Yöntemler ve İlaç Adları", *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, DC/1, (2011): 98.

Zülfikar Durmuş, "Yanlı Anlamlandırma ve Değerlendirmelere Konu Olan Bakara 54. Ayetindeki "Uktulü Enfusekum" İfadesinin Çözümlemesi", *EKEV Akademi Dergisi*, 7 (17), (Güz 2003), 29-48.